

ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.1

Тарас Гарасимів

Національний університет “Львівська політехніка”,
заступник директора з науково-педагогічної роботи,
професор кафедри теорії та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
доктор юридичних наук, професор
Taras.Z.Harasymiv@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-4774>

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2023.39.007>

© Гарасимів Т., 2023

У статті розкрито механізми впливу релігійних організацій на міжнародні відносини та динаміку їх впливу на вирішення міжнародно-правових проблем в умовах глобалізації. В умовах глобалізації світових процесів й зростання тенденцій до взаємозалежності в міжнародних відносинах релігія виступає оптимальним модусом самоідентифікації окремих країн, міждержавних об'єднань і спілок. Нині простежуємо зростання кількості міжнародних релігійних організацій і фондів, релігійних партій і рухів, функціонування і діяльність яких має міжнародний характер. Релігійні організації розробляють та ухвалюють свої міжнародні угоди, які зазвичай не мають нормативно-правової природи, однак враховуються світовою спільнотою та державами під час вироблення нових міжнародно-правових стандартів із питань релігії.

Відзначено, що християнський вплив позначається на перспективі еволюційного руху міжнародної правової системи та забезпеченні її стабільності. Так, гуманізація правових систем держав через заборону смертної кари, відмову від жорстоких покарань і таких, що принижують людську гідність, пом'якшення умов відбування покарань, розширення діапазону соціальних прав людини має чітко виражене християнське забарвлення. Вплив релігійних організацій на міжнародне право простежується на різних рівнях його існування та становлення. Релігійний чинник впливає і на розвиток права як нормативного регулятора, а також як форми суспільної та індивідуальної свідомості, модусу духовного розвитку.

Доведено, що релігійні доктрини сучасності виступають важливим чинником, що зумовлює як специфіку політичного процесу окремої держави, так і тенденції міжна-

родного життя. Останнє дає підставу стверджувати про те, що незважаючи на те, що відбувається процес модернізації релігійних організацій, і в XXI столітті вони продовжуватимуть визначати характер міжнародних відносин майбутнього.

Ключові слова: релігія; держава; громадянське суспільство; релігійні організації; взаємодія; міжнародні відносини; права людини; правовідносини; правова система.

Постановка проблеми. Позитивний розвиток міжнародних відносин передбачає співпрацю не лише з урядами країн, але й залучення до діалогу релігійних організацій. Сьогодні визначальними напрямками міжнародної взаємодії визнаються захист прав людини, пропагування справедливості та миру, а також сприяння міжцерковним та екуменічним відносинам. Саме ці напрямки щонайкраще відображають зміст присутності релігійних організацій на міжнародній арені. Релігійні організації здатні вплинути на міжнародне право, по-перше, через політику держав; по-друге, через суспільну свідомість, через свідомість вірян, за допомогою їх морального виховання. Впливаючи на мораль, релігія впливає і на право. Саме тому в останні десятиліття XX століття в різних країнах світу виникла тенденція до посилення релігійного чинника практично в усіх суспільних сферах.

Аналіз дослідження проблеми. Серед науковців, які досліджували задекларовану проблематику, слід відзначити таких українських дослідників: Н. Балицька, О. Коппель, М. Левчук, М. Медведєва, Ю. Павленко, О. Пархомчук, Т. Пода, В. Чернописька та ін. Основний матеріал з окресленої тематики міститься у публікаціях зарубіжних вчених: Г. Кіссінджер, А. Тойнбі, С. Хантінгтон, О. Шпенглер, М. Юргенсмейєр та ін. Водночас наявні дослідження мають здебільшого обмежений характер і не враховують особливостей впливу релігійних організацій на міжнародне право прав людини в умовах глобалізації.

Мета статті – розкрити механізми впливу релігійних організацій на міжнародні відносини та динаміку їх впливу на вирішення міжнародно-правових проблем в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Вплив релігійних організацій на систему міжнародних відносин чітко простежується в їх функціональній сутності, через усвідомлення того, що вони пропонують соціуму, які життєві потреби задовольняють. У міжнародних відносинах релігійні організації реалізують такі функції: світоглядну, яка зорієнтована насамперед на визначення місця та ролі людини у світі, саме ця функція визначає мету життя та життєві ідеали віруючих; компенсаторну, що полягає у знятті напруги соціального антагонізму, наприклад, через проповідування рівності всіх людей у своїй гріховності (християнство), страждань (буддизм), покірності (іслам); комунікативну, пропагуванням толерантного ставлення до єдиновірців, а в окремих релігіях – і до інших людей, що є однією з умов правдивої інтерпретації позитивного сприйняття людини людиною; регулятивна функція спрямована на здійснення певного управління діяльністю, поведінкою віруючих, впорядкування відносин між ними; інтегруючу або дезінтегруючу функцію, тобто у межах певної релігійної організації зазвичай здійснюється інтеграція, а в протистоянні різних релігійних учень, конфесій виявляється дезінтегруюча функція; функція трансляції культурних надбань полягає в підтриманні релігійних традицій із системним розвитком інших галузей культури (архітектури, музики, образотворчого мистецтва, книговидавництва тощо); функція легітимації релігії обґрунтовує, освячує, узаконює або засуджує деякі міжнародні відносини [1, с. 25–26].

Сьогодні релігійні організації активно впливають на міждержавні відносини з об'єктивних причин. По-перше, глобалізаційні процеси, наслідками яких є: трудова та політична міграція; укладення шлюбних відносин між представниками різних національностей, релігій і держав; міждержавні контрверзи; утворення транснаціональних корпорацій тощо. По-друге, активний розвиток транснаціональних релігійних мереж – релігійних організацій, які поширились у світі через

відкриття своїх національних філій на основі методів управління та інституалізації, характерних для економічних транснаціональних корпорацій. Це є результатом процесу релігійної глобалізації, який є активним учасником процесу глобалізації людини.

Сучасні інформаційні технології генерують зміни не лише у внутрішній політиці різних за своїм розвитком державах, але й у міждержавних відносинах, зокрема і релігійних, у ролі міжнародних організацій, суспільних рухів, громадських інституцій, фінансових груп, релігійних організацій. Релігія як соціокультурний феномен тісно вплетена в матерію будь-якого суспільного організму, а в сучасному світі вона набуває щораз більших масштабів впливу. Буття сучасної людини розвивається у контексті вкрай неоднозначних і суперечливих глобалізаційних процесів, що відображають, з одного боку, прагнення до елімінації будь-яких кордонів, а з другого – експансивне бажання за будь-яку ціну зберегти власну національно-культурну, релігійно-конфесійну ідентичність. Релігійні організації, відіграючи значну роль у процесі вироблення основ внутрішньої та зовнішньої політики держави, по-перше, є вагомим чинником консолідації суспільства; по-друге – нерідко поглиблюють конфлікти, допускають ущемлення (зневажання) прав іновірців тощо. Відтак процеси релігійстворення та інституціоналізації актуалізують їхню регульовальну роль не лише на національному, а й на міждержавному рівнях [2].

Слід зауважити, що релігійні організації здавна посідали значне місце у міжнародно-договірній практиці. В умовах глобалізації світових процесів й зростання тенденцій до взаємозалежності в міжнародних відносинах релігія виступає оптимальним модусом самоідентифікації окремих країн, міждержавних об'єднань і спілок. Релігійний розвій здійснюється симетрично із занепадом ідеологій, що були домінуючими впродовж тривалого часу, значними демографічними змінами й інтенсифікацією глобалізаційних процесів [3, с. 155].

Нині простежуємо, зростання кількості міжнародних релігійних організацій і фондів, релігійних партій і рухів, функціонування і діяльність яких має міжнародний характер. Релігійні організації розробляють та ухвалюють свої міжнародні угоди, які зазвичай не мають нормативно-правової природи, однак враховуються світовою спільнотою та державами під час вироблення нових міжнародно-правових стандартів із питань релігії. Міжнародне право формувалося більшою мірою на європейській основі з переважною роллю християнства. Саме право не містить норм, які могли б бути неприйнятними для будь-якої з основних релігій. Більшість принципів і норм міжнародного права не тільки не суперечать християнським віровченням, а й мають його як власний витік, що на сучасному етапі можна констатувати загалом як позитивну динаміку [4, с. 74]. Попри внутрішні контрверзи релігійних організацій, саме християнство сформувало єдиний світогляд, моральні норми, цінності та зразки поведінки, права та обов'язки.

Концепція прав людини генетично ґрунтується на християнському вченні про подібності людини Богу, свободи його волі, рівності всіх, спокуту. У секуляризованому варіанті концепції міжнародного права ці ідеї закладено в основу обґрунтування самоцінності індивідуума, наявності в людини певних прав через її статус, а також рівності цих прав, незалежно від жодних ознак. Християнський вплив позначається на перспективі еволюційного руху міжнародної правової системи та забезпеченні її стабільності. Так, гуманізація правових систем держав через заборону смертної кари, відмову від жорстоких покарань і таких, що принижують людську гідність, пом'якшення умов відбування покарань, розширення діапазону соціальних прав людини має чітко виражене християнське забарвлення. Вплив релігійних організацій на міжнародне право простежується на різних рівнях його існування та становлення. Релігійний чинник впливає і на розвиток права як нормативного регулятора, а також як форми суспільної та індивідуальної свідомості, модусу духовного розвитку [5].

Релігійні організації зробили значний внесок у розвиток міжнародного права: саме завдяки їх зусиллям у міжнародно-правовій системі утвердилися норми про заборону агресивної війни, гуманність під час ведення воєнних дій, про гідність людини, уявлення про глобальне співтовариство як сім'ю націй тощо [6]. Впродовж тривалого часу взаємовідносини християнських релігійних

організацій та міжнародного права були гармонійними: християнський світогляд підживлював процес міжнародно-правової правотворчості, а міжнародно-правові норми закріпили свободу совісті, релігії, віросповідання та заборонили обмежувати ці свободи, окрім як у виняткових випадках [4, с. 76].

Християнські релігійні організації сприйняли багато глобалізаційних викликів й намагаються знайти розв'язання, посилаючись, зокрема, на принципи й норми міжнародного права. Держави, зі свого боку, як на національному, так і міжнародному рівнях намагаються вибудовувати з християнськими релігійними організаціями партнерські відносини [7]. Релігійні організації починають координувати свої міжнародні ініціативи, безперечно, перехід до сучасних масштабних проєктів потребуватиме багато часу та зусиль. З огляду на це, важливим завданням міжконфесійного співробітництва на міжнародній арені є подолання взаємного відчуження релігійних еліт, які відіграють значну роль в суспільному та політичному житті.

У глобальній політиці та міжнародних відносинах завжди посідала особливу роль дипломатія Ватикану, яка під час понтифікату папи Івана Павла II значно посилилася. Дипломатія Святого Престолу виступала з активних позицій під час найбільш серйозних світових і регіональних політичних криз та глобальних трансформацій. При цьому вона використовувала як класичний дипломатичний інструментарій (наприклад, “човникову дипломатію”, трибуни міжнародних організацій та конференцій, переговори з державними, політичними й церковними лідерами), так і церковні структури, “народну дипломатію” й стратегію “мобілізації совісті”, спрямовану на попередження військових зіткнень та врегулювання міжнародних конфліктів, припинення військових дій, запобігання ескалації збройних зіткнень [8, с. 106].

Попри позитивні аспекти ролі релігійних організацій на міжнародній арені, питання залишається доволі дискусійним. Зокрема, фундаменталістські течії в основних світових конфесіях створюють перешкоди на шляху подолання фрагментації глобального гуманітарного простору, а іноді і простору міжнародної безпеки. Водночас ідея міжнародної міжконфесійної співпраці є не лише альтернативою глобальним прогнозам апокаліптичного спрямування, але і важливою основою врегулювання локальних конфліктів. Однак ця ідея поки що залишається додатковим чинником, значення якого залежить від політичних умов.

Врахування релігійного чинника є важливим не лише при аналізі міждержавних відносин, але й є базовим в аспекті формування системи міжнародної безпеки. Позаяк одночасно з розширенням кола спільних для багатьох держав загроз трансформується і система міжнародної безпеки, яка набуває всезагального та багатовимірного характеру, і включає безпеку військову, економічну, політичну, екологічну, інформаційну і релігійну. Тут загрозами є трансформація економічних, етнічних, релігійних диспропорцій у тому чи іншому регіоні, що з часом стають чинниками виникнення як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів, які своєю чергою є безпосередніми загрозами міжнародному миру та безпеці завдяки об'єктивному процесу глобалізації цих загроз і набуття ними міждержавного чи міжнародного характеру [9, с. 374].

Деякі з цих елементів вже покладені в основу класичної структури міжнародної безпеки, інші перебувають у процесі аналізу. Саме до останньої категорії і належить міжнародна релігійна безпека, механізм міжнародно-правового регулювання якої також перебуває нині у стадії формування. Коло об'єктів правового регулювання розширюється завдяки інституалізації на сучасному етапі розвитку міжнародної спільноти нових відносин, які через свою соціальну значущість потребують саме правового врегулювання. У зв'язку з цим міжнародна правова система нині проходить період становлення ряду нових підгалузей міжнародного права, які мають тенденцію до набуття комплексного характеру.

Зокрема на стадії становлення перебуває і така підгалузь, як право міжнародної релігійної безпеки – цей напрям все більш прискіпливо розглядається політологами, але, і це очевидно, потребує більш комплексного розгляду із залученням релігієзнавців, богословів, психологів тощо. Адже мовиться про дуже тонку грань між конституційним (для більшості країн євроатлантичної системи) забезпеченням права на свободу думки, совісті та релігії і гарантуванням релігійної безпеки громадян.

Висновки. Отже, подані положення свідчать про зростання впливу релігійної організації на міжнародне право прав людини в умовах глобалізації. Релігійні організації є складними багатоваріантними та динамічними конструкціями, які формуються значною мірою відповідно до тих принципів, які несе та чи інша цивілізація. Рівень впливу релігії на міжнародні відносини визначається із врахуванням типу цивілізацій, цивілізаційних ойкумен, окремих культурно-цивілізаційних блоків, певного етапу розвитку локальних цивілізацій. Релігійні доктрини сучасності виступають важливим чинником, що зумовлює як специфіку політичного процесу окремої держави, так і тенденції міжнародного життя. Останнє дає підставу стверджувати про те, що незважаючи на те, що відбувається процес модернізації релігійних організацій, і в XXI столітті вони продовжуватимуть визначати характер міжнародних відносин майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Палінчак М. М., Галда П. П., Лешанич М. М. (2015). Релігійний фактор у міжнародних відносинах: навч. посіб. Ужгород : Поліграфцентр “Ліра”. 296 с.
2. Сердюк О. О. (2017). Глобалізація релігії: вплив на міжнародні відносини. *Релігія і фундаментальна наука в добу глобалізації*. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/4/45.pdf> (дата звернення: 19.06.2023).
3. Стратюк В. І. (2016). Релігія як фактор впливу на сучасні міжнародні відносини. *Молодий вчений*. № 11. С. 152–156.
4. Медведєва М. О. (2016). Міжнародне право та християнські цінності у сфері прав людини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. № 127 (частина II). С. 73–81.
5. Janis M. (2002). Religion and International Law ASIL Insights. November. Vol. 7. Issue 13. URL: <https://www.asil.org/insights/volume/7/issue/13/religion-and-international-law> (дата звернення: 19.06.2023).
6. Саган О. Релігія як чинник міждержавних відносин. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/8633-religiya-yak-chinnik-mizhderzhavnix-vidnosin.html> (дата звернення: 19.06.2023).
7. Седляр Ю. О. Теоретичні засади дослідження релігійного фактора у міжнародних відносинах. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2009_97/97-32.pdf (дата звернення: 19.06.2023).
8. Пода Т. (2012). Вплив релігійного фактора на міжнародні відносини у XXI ст. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. № 2. С. 105–107.
9. Чернописька В. З. (2020). Система адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні: сучасний стан та шляхи удосконалення: монографія. Львів: СПОЛЮМ. 424 с.

REFERENCES

1. Palinchak M. M., Halda P. P., Leshanych M. M. (2015). *Relihiynyi faktor u mizhnarodnykh vidnosynakh* [Religious factor in international relations]: navchalnyi posibnyk. Uzhhorod: Polihraftsentr “Lira” Publ. 296 p. [in Ukrainian].
2. Serdiuk O. O. (2017). *Hlobalizatsiia relihii: vplyv na mizhnarodni vidnosyny* [Globalization of religion: impact on international relations]. *Relihiia i fundamentalna nauka v dobu hlobalizatsii*. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/4/45.pdf> (Accessed: 19.06.2023) [in Ukrainian].
3. Stratiuk V. I. (2016). *Relihiia yak faktor vplyvu na suchasni mizhnarodni vidnosyny* [Religion as a factor influencing modern international relations]. *Molodyi vchenyi*. No. 11. P. 152–156 [in Ukrainian].
4. Medvedieva M. O. (2016). *Mizhnarodne pravo ta khrystyianski tsinnosti u sferi prav liudyny* [International law and Christian values in the field of human rights]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. No. 127 (chastyna II). P. 73–81 [in Ukrainian].
5. Janis M. (2002). Religion and International Law ASIL Insights. November. Vol. 7. Issue 13. URL: <https://www.asil.org/insights/volume/7/issue/13/religion-and-international-law> (Accessed: 19.06.2023). [in English].
6. Sahan O. *Relihiia yak chynnyk mizhderzhavnnykh vidnosyn* [Religion as a factor in interstate relations]. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/8633-religiya-yak-chinnik-mizhderzhavnix-vidnosin.html> (data zvernenia: 19.06.2023) [in Ukrainian].
7. Sedliar Yu. O. *Teoretychni zasady doslidzhennia relihiinoho faktora u mizhnarodnykh vidnosynakh* [Theoretical foundations of the study of the religious factor in international relations]. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2009_97/97-32.pdf (Accessed: 19.06.2023) [in Ukrainian].

8. Poda T. (2012). *Vplyv relihiinoho faktora na mizhnarodni vidnosyny u KhKhI st.* [The influence of the religious factor on international relations in the 21st century]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Filosofiia. Kulturolohiia*. No. 2. P. 105–107 [in Ukrainian].

9. Chornopyska V. Z. (2020). *Systema administratyvno-pravovykh harantii diialnosti relihiinykh orhanizatsii v Ukraini: suchasnyi stan ta shliakhy udoskonalennia* [The system of administrative and legal guarantees of the activity of religious organizations in Ukraine: current state and ways of improvement]: monohrafiia. Lviv: SPOLOM Publ. 424 p. [in Ukrainian].

Дата надходження: 20.07.2023 р.

Taras Harasymiv

Lviv Polytechnic National University,
Institute law, psychology and
innovative education

Department of Theory of Law and Constitutionalism

Sc.D., Prof.

Taras.Z.Harasymiv@lpnu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4627-4774>

THE INFLUENCE OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS ON THE SOLUTION OF INTERNATIONAL LEGAL PROBLEMS IN GLOBALIZATION

The article reveals the mechanisms of influence of religious organizations on international relations and the dynamics of their influence on the solution of international legal problems in the conditions of globalization. In the conditions of globalization of world processes and growing tendencies towards interdependence in international relations, religion acts as an optimal mode of self-identification of individual countries, interstate associations and unions. Currently, we are observing the growth of the number of international religious organizations and foundations, religious parties and movements whose functioning and activities are of an international nature. Religious organizations develop and adopt their international agreements, which usually do not have a normative legal nature, but are taken into account by the world community and states during the development of new international legal standards on matters of religion.

It was noted that the Christian influence affects the perspective of the evolutionary movement of the international legal system and ensuring its stability. Thus, the humanization of the legal systems of states through the prohibition of the death penalty, the rejection of cruel punishments and those that degrade human dignity, the softening of the conditions for serving punishments, and the expansion of the range of human social rights have a clearly expressed Christian color. The influence of religious organizations on international law can be traced at various levels of its existence and formation. The religious factor affects the development of law as a normative regulator, as well as a form of social and individual consciousness, a mode of spiritual development.

It has been proven that modern religious doctrines are an important factor that determines both the specifics of the political process of an individual state and the trends of international life. The latter gives reason to assert that despite the fact that the process of modernization of religious organizations is taking place, in the 21st century they will continue to determine the nature of international relations in the future.

Keywords: religion; state; civil society; religious organizations; interaction; international relations; human rights; legal relations; legal system.